

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΙ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὁρφανοτροφείου Χατζηκώστα

ΕΝ ΤΗΙ ΗΜΕΔΑΠΗΙ

Συνδρομὴ ἔτησίᾳ προπληρωτέα
δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ : Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16. ματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.

ΕΝ ΤΗΙ ΑΛΛΟΔΑΠΗΙ

Συνδρομὴ ἔτησίᾳ προπληρωτέα
φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγρῶσσα γραμ-
ματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.

Ἀριθ. 17

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Νοεμβρίου 1893.

Ἔτος Β'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Βιογραφία Ῥουσσῶ. — Δάσκαλος ὑπὸ Ἀριστοτέλους Δ. Γραφειάδου. — Ὅποιος πρέπει νὰ εἶναι ὁ Τμηματάρχης τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ Ἰωάννης Ἰάκωβος Ῥουσσῶ ὁ πρόδρομος καὶ παρασκευαστὴς τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὁ πρῶτος ἀπόστολος τῆς νέας διδασκαλίας περὶ δημοκρατίας εἶνε καὶ ἐν τῇ παιδαγωγικῇ διὰ τοῦ ἀθανάτου συγγράμματός του τοῦ «Αἰμιλίου ἢ περὶ ἀνατροφῆς» ὁ τολμηρὸς καινοτόμος καὶ ὁ πατὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς. Ἐγενήθη τῇ 28 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1712 ἐν τῇ Γενέβῃ, πόλει τῆς Ἑλβετίας. Ὁ πατὴρ του ὠρολογιοποιὸς τὸ ἐπάγγελμα ἦτο ἀνὴρ εἰς ἄκρον φιλελεύθερος καὶ κατήγετο ἐκ Γαλλικῆς οἰκογενείας, ἥτις κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν διαμαρτυρομένων φυγοῦσα ἐκ Παρισίων τῷ 1549 εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Γενέβῃ. Ἡ μήτηρ του, κόρη καὶ αὐτῆ ὠρολογιοποιῦ καὶ ἀνεψιὰ ἱερέως διαμαρτυρομένου, ἀπέθανε κατὰ τὸν τοκετὸν καὶ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ῥουσσῶ ὅτι κατὰ

τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ βίου του ἡ μοῖρα τοῦ ἐπέβαλε τὴν μεγίστην πασῶν τῶν συμφορῶν. Τὸ ἀπορφανισθὲν βρέφος ἠξήθη ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν δύο θειῶν του, τῆς ἀδελφῆς τοῦ πατρὸς του καὶ τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς του, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν περίθαλψιν τῆς τροφῆς τοῦ Ἰακελίνης, πρὸς ἣν διηθέρη ὁ Ῥουσσῶ αἰεὶ ἀφοσίωσιν καὶ εὐγνωμοσύνην. Ὁ πατὴρ του, πρὸς ὃν εἶχε ἀφήση βαθύτατον πένθος ὁ θάνατος τῆς λατρευομένης παρ' αὐτοῦ γυναίκας, εὗρισκε παραμυθίαν τῆς ὀδύνης του βλέπων τὸ βρέφος, ὅπερ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἠγάπα μέχρις ὑπερβολῆς, αὐξήθη δὲ κατὰ τι εἶχεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του παρὰ τὴν τράπεζαν τῆς ἐργασίας του. Αὐτὸς ἐδίδαξεν αὐτὸ τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ἣν ἔμαθεν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ παιδίον παίζον. Ἐξαετῇ δὲ βλέπομεν τὸν Ῥουσσῶ τὴν ἡμέραν ἀναγινώσκοντα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ εἰς ἐπήκοον τοῦ ἐργαζομένου πατρὸς του, ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα κατ' οἶκον δὲν ἔπαυε νὰ ἀναγινώσκη καὶ πολλάκις συνέθη νὰ διέλθωσι τὴν νύκτα ὅλην ἀμφοτέροι πατὴρ καὶ υἱὸς ἀναγινώσκοντες διάφορα μυθιστορήματα, ὡς καὶ διάφορα βιβλία ἱστορικά, φιλολογικὰ, θρησκευτικὰ, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ παράλληλοι βίοι τοῦ Πλουτάρχου, οἵτινες ἐποίησαν μεγάλην αἴσθησιν εἰς τὴν εὐαίσθητον τοῦ παιδὸς ψυχὴν καὶ οὗς ἀνεγίνωσκε καὶ κατόπιν κατ' ἐπανάληψιν ὁ Ῥουσσῶ καὶ οὗς δὲν πύκει νὰ συνιστᾷ θερμῶς εἰς τοὺς νέους πρὸς ἀνάγνωσιν. Ὅτε δὲ ὁ πατὴρ τοῦ Ῥουσσῶ δι' ἔριν πρὸς τινα Γάλλον ἀξιώματικὸν ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ μακρὰν τῆς Γενέβης τόπον διαμονῆς, ὁ μικρὸς Ῥουσσῶ μετὰ τοῦ πρὸς μητρὸς ἐξαδέλφου του παρεδόθη εἰς τινα ἱερέα τῆς Βοσσεῆς κώμης παρὰ τῇ Γενέβῃ πρὸς ἀνατροφήν. Ἐνταῦθα διέτριψε δύο ἔτη καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ περιγράφει κατόπιν τὸν βίον τοῦ χωρίου ἐξάιρων τὰ κάλλη τῆς φύσεως. Ἡ ἀνατροφή του ἐνταῦθα ἐγένετο μετ' εὐσυνειδησίας παρὰ

τοῦ ἱερέως καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ γυναικὸς τριακονταετούς, καὶ ὁ Ρουσσῶ ἔμενεν εὐχαριστημένος. Ἄλλ' ὅτε μίαν ἡμέραν ἐτιμωρήθη ἀδικῶς, τότε ἐκόπησαν πάντες οἱ δεσμοὶ καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ χωρίου εἰς Γενέβην φέρων βαθείως ἐν τῇ καρδίᾳ του ἄσβεστον μίσος πρὸς τὴν ἀυθαίρεσίαν καὶ τὴν βίαν. Ἐνταῦθα ἔμεινε τρία ἔτη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πρὸς μητρὸς θείου του ἄεργος. Κατόπιν δὲ ἔθεσαν αὐτὸν εἰς τι γραφεῖον, ἵνα ἀντιγράψῃ. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδεμίαν κλίσιν εἶχε πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν, ἐξετέλει ταύτην λίαν ἀμελῶς μέχρις οὗτου ἀπεπέμφθη ἐκ τοῦ γραφείου ὡς ἀνθρώπος ἀχρηστος. Οἱ νέοι, μεθ' ὧν συνεργάζετο ὁ Ρουσσῶ, συνεβούλευσαν τὸν θεῖόν του νὰ τὸν βάλῃ εἰς τέχνην τινά· διότι δὲν ἐφαίνετο πρὸς ὑψηλότερα πράγματα προωρισμένος. Καὶ τὴν συμβουλὴν ταύτην ἐξετέλεσεν ὁ θεὸς θέσας τὸν Ρουσσῶ εἰς χαλκογράφον, ἵνα μάθῃ τὴν χαλκογραφικὴν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Ρουσσῶ εὗρεν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ ἱερογγραφήματα καὶ κατεγίνετο ἀνευδότης εἰς τοῦτο. Ἄλλ' ὁ περιορισμὸς ἐν τοῦ ἐπέβαλλον, νὰ μὴ ἡμιλῇ, νὰ μὴ γελᾷ, νὰ φεύγῃ ἐκ τοῦ δωματίου, ἐάν δὲν ἔχῃ τι νὰ πράξῃ, ἦτο ἀνυπόφορον εἰς αὐτὸν πρᾶγμα.

Κατατρυχόμενος δὲ ὑπὸ στενοχωρίας καὶ ἀηθίας ἐνθυμεῖται τὸν πρότερον βίον του, ἐνθυμεῖται τὴν ἀπόλαυσιν τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν βιβλίων καὶ παραδίδεται πάλιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ἵνα ἀποδιώξῃ τὴν ἀνίαν, δανειζόμενος ἐπὶ μικρᾷ πληρωμῇ βιβλία ἐκ τινος βιβλιοδανειστηρίου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ, ἐνεχώρησε τὰ ἐνδύματά του, τὰ ὑποκάμισά του, τὰ μαντιλά του. Καὶ ἀνεγίνωσκεν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ἀνεγίνωσκε καθ' ὁδόν, ὅσας ἐστέλλετο νὰ ἐκτελέσῃ παραγγελίαν τοῦ κυρίου του, ἀνεγίνωσκε ἐν τῷ ἀφοδευτηρίῳ, ἔνθα ἐπὶ ὄρας ἐλησμονεῖ ἑαυτὸν ἀναγινώσκων. Σκοτοδινία κατελάμβανεν αὐτὸν ἐκ τῆς πολλῆς ἀναγνώσεως, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο καὶ νὰ παύσῃ.

Μετὰ ἐν ἔτος εἶχεν ἀναγνώσῃ πάντα τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μικροῦ βιβλιοδανειστηρίου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε πλέον βιβλία νὰ ἀναγινώσκῃ, παρεδίδοτο εἰς ὄνειροπολήματα, ἃ εἶχεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀνάγνωσις τῶν διαφόρων βιβλίων διεγείρη, πλάττων δι' ἑαυτὸν κόσμους φανταστικούς. Τώρα εἶχε καταλάβῃ αὐτὸν σφοδρὰ ἐπιθυμία πρὸς τι, ὅπερ καὶ αὐτὸς δὲν ἐγίνωσκε τί εἶναι, καὶ ἐπεθύμει νὰ φύγῃ μακρὰν, χωρὶς νὰ ἤξευρῃ ποῦ, πρὸ παντὸς δὲ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἐξουσίας τοῦ κυρίου του. Καὶ εὐκαιρία πρὸς τοῦτο ἐνεφανίσθη αὐτῷ ταχέως. Ὁ Ρουσσῶ συνήθιζε κατὰ Κυριακὴν νὰ κάμνῃ μακροὺς περιπάτους μετὰ φίλων του εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἐξ ὧν δις ἐπιστρέφων, τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, εὗρεν τὰς πύλας τῆς πόλεως κλειστάς. Διὰ τοῦτο εἶχε δαρῆ ἀνηλεῶς ὑπὸ τοῦ κυρίου του, ὅστις τὴν τελευταίαν φοράν μάλιστα τοῦ προανήγγειλε, ὅτι βαρεῖα τιμωρία τὸν ἀναμένει, ἂν ἤθελεν ἐπαναλάβῃ τοῦτο καὶ τρίτην φοράν. Ὅτε δὲ ἦλθε καὶ ἡ τρίτην φοράν, ὁ Ρουσσῶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἴδῃ τὸν κύριόν του πλέον καὶ ἀφού

ἐπὶ τινὰς ἡμέρας περιεπλανήθη εἰς τὰ προάστεια τῆς πόλεως, ξενιζόμενος παρὰ τῶν χωρικῶν, ἦλθε μίαν ἡμέραν καὶ εἰς τὸ χωρίον Κοσίτιον, ὅπερ ἀπέχει μίαν ὥραν τῆς Γενέβης, ἔνθα εὗρε παρὰ τῷ ἱερεῖ τοῦ τόπου φιλόφρονά ξενίαν. Ὁ ἱερεὺς φανατικός ὢν καθολικός ἐπωφελήθη τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσηλυτίσῃ τὸν Ρουσσῶ εἰς τὸ καθολικὸν θρήσκευμα. Ὁ Ρουσσῶ ἠσθάνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀναίρησιν τοῦς λόγους τοῦ αἰδεσιμωτάτου, ἀλλ' ἀφού ἐξενίζετο παρ' αὐτῷ προετίμησε νὰ σιωπήσῃ, καὶ δέχεται τὴν πρότασίν του νὰ μεταβῇ εἰς Ἀννέσσην πόλιν τῆς Ἑλβετίας κειμένην νοτιῶς τῆς Γενέβης, ἔνθα διέτριβεν εὐσεβῆς καὶ ἐλεήμων γυνή, ἣτις, ὡς εἶπεν ὁ αἰδεσιμωτάτος, ἠδύνατο ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῆς πλάνης, ἐν ἣ ἔζη. Ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο ἡ κυρία Δεβαρένση, (de Warens) ἣτις ἐξ εὐγενοῦς οἴκου καταγομένη εἶχε νεωτάτη συζευχθῆ καὶ ἐκ σφαλμάτων ἰδίων κακῶς βιοῦσα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐγκατέλιπε τὴν συζυγικὴν ἐστίαν καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀννέσσην ἀσπασθεῖσα τὸ καθολικὸν θρήσκευμα. Πρὸς τὴν κυρίαν ταύτην ἐγνωρίζετο ὁ Ρουσσῶ δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἱερέως. Φύσει δὲ συνεσταλμένος ὁ Ρουσσῶ, ἔγραψε πρὸς αὐτὴν καὶ ἰδίαν ἐπιστολὴν ἐξαιτούμενος τὴν προστασίαν της, ἣν ἐνεχείρισεν ὁ ἴδιος πρὸς αὐτὴν κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαίων 1728, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε αὕτη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ θεὰ τῆς νεαρᾶς 28ετούς κυρίας καὶ ἡ φιλοφροσύνῃ αὐτῆς κατέθελξαν τὸν Ρουσσῶ καὶ κατέστησαν αὐτὸν παραχρῆμα προσήλυτον. «Καὶ πῶς ἠδύνατο, γράφει ὁ ἴδιος, θρησκεία ὑπὸ τοιοῦτου ἀποστόλου κηρυττομένη νὰ μὴ φέρῃ κατ' εὐθείαν εἰς τὸν οὐρανόν;» Παρὰ τῇ κυρίᾳ Δεβαρένσῃ ἐγνώρισεν ὁ Ρουσσῶ καὶ τυχοδιώκτην τινὰ Ἴταλὸν φανατικόν, ὅστις ἐξεῦρε τὰ ὁδοιπορικὰ ἐξοδα παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ τοῦ τόπου, ἵνα στείλῃ τὸν Ρουσσῶ εἰς τὸ ἐν Τουρίνῳ μοναστήριον τῶν κατηχομένων, ἵνα ἐκεῖ μνηθῇ εἰς τὸ θρήσκευμα τῶν καθολικῶν. Εἰ καὶ ἡ κ. Δεβαρένση δὲν ἐνέκρινε τὸ διάβημα τοῦτο, ἐν τούτοις ἀφού εἶδε ὅτι τὰ πράγματα εἶχον πολὺ προχωρήσῃ συγκατένευσε καὶ αὕτη καὶ ἀνεχώρησεν ὁ Ρουσσῶ μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ εἰς Τουρίνον. Μετὰ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἡμερῶν ὁδοιπορίαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς καὶ τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὄνειροπολημάτων πρὸς ἃ ἔδιδε τροφήν ἡ θελκτικὴ μορφή τῆς κ. Δεβαρένσης, ἔφθασεν ὁ Ρουσσῶ εἰς Τουρίνον ἀνευ χρημάτων, ἀνευ φορεμάτων, ἀνευ ἀσπρονόμων, διότι πάντα ταῦτα ἀφῆρεσε παρ' αὐτοῦ ἐπιτηδεῖως καθ' ὁδόν ὁ συνοδὸς τοῦ Ἰταλοῦ καὶ ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν εἰς τὸ μοναστήριον τῶν κατηχομένων.

Ἡ θεὰ τοιοῦτου μελαγχολικοῦ οἰκήματος με τούς σκοτεινοὺς χώρους του κατέστησεν αὐτῷ φανεράν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς φύσεως, ἣν εἶχεν ἴδῃ καὶ θαυμάσῃ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν. Ἄλλ' ἡ ἀποστροφή του ἐγένετο μεγαλειτέρα, ὅτε εἶδεν ὅτι οἱ μετ' αὐτοῦ κατηχομένοι πέντε νέοι ἦσαν ἀβδελυροὶ λησταί,

μᾶλλον ὑπασπισταὶ τοῦ διαβόλου ἢ ὑποψήφιοι τῆς οὐρανοῦ βασιλείας». Καὶ τώρα ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τοῦ διαβήματος, ὅπερ διενεοῖτο νὰ πράξῃ. Μετὰ φρίκης δὲ ἀνελογίζετο εἰς τινὰς νέας σχέσεις ἐμελλε νὰ εἰσέλθῃ. Τὸ ἱερὸν ἔργον, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐκτελέσῃ, ἠσθάνετο ὅτι ἦτο νεανίεμα. Ἄλλὰ δὲν ἤξευρε καὶ πῶς νὰ χωρήσῃ ὀπίσω, πῶς νὰ διαρρήξῃ τὰς ἀλύσεις, δι' ὧν μόνος περιεδέθη καὶ νὰ κηρύξῃ μετὰ παρρησίας ὅτι ἐπεθύμει νὰ μένῃ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του. Ἐπειδὴ δὲ οἱ διδάσκαλοι του οἱ κατηχοῦντες αὐτὸν παρετήρησαν, ὅτι ὁ Ρουσσῶ δὲν ἦτο κοινὸς μαθητῆς, ἀπεφάσισαν νὰ διδάξουν αὐτὸν κατ' ἴδιαν. Ἐνταῦθα ὁ Ρουσσῶ ἔφερον ἀείποτε ἀντιρρήσεις εἰς τὰς γνώμας τῶν διδασκάλων, καὶ ὑπερήσπιζε μετὰ πολλῆς δεξιότητος τὰς πεποιθήσεις του καὶ ἔφερον τοὺς διδασκάλους του πολλάκις εἰς ἀπορίαν διὰ τῶν ἀντιλογιῶν του. Κατόπιν ὅμως ἐνόμισε συμφορώτερον νὰ ὑποκριθῇ ὅτι παραδέχεται τὰ πάντα, ὅτε καὶ ἡ διδασκαλία ἐκηρύχθη συντετελεσμένη, καὶ ἤχθη ἐν πομπῇ εἰς τὸν ναὸν τῆς μητροπόλεως, ἵνα ἀρνηθῇ διὰ τῶν συνήθων τελετῶν τὴν πίστιν του, λυθῇ δὲ ἐκ τοῦ ἐγκλήματος τῆς αἰρέσεως καὶ γίνῃ πάλιν δεκτὸς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἐκκλησίας.

Τούτων πάντων γενομένων ἀπέθη πλέον ἐλεύθερος νὰ φύγῃ ἐκ τοῦ μοναστηρίου λαβὼν καὶ 20 δραχμάς, ὅσας συνέλεξαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην τῆς ἐξωμοσίας.

Ἀνακτῆσας οὕτω τὴν ἐλευθερίαν του ἤρχισε νὰ διατρέχῃ ἐν τῇ πόλει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, νὰ ἐπισκέπτηται τὰς ἐξοχὰς αὐτῆς δαπανῶν ὅμως ὀλίγιστα ἵνα ἐξαρκῆσθαι μετὰ τὸ μικρὸν ἀργύριον, ὅσον τὸ δυνατόν μακρότερον. Ἄλλ' ἐξαντληθέντος τούτου περιήρχετο ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ζητῶν ἐργασίαν. Ἐπηγγέλλετο δὲ ὅτι δύναται νὰ γράψῃ γράμματα εἰς χαλκίνα καὶ ἄλλα σκευὴ ὡς καὶ κοσμήματα ποικίλα. Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο κατέφυγεν εἰς τὴν κόμισσαν Βερκέλλη, ἣτις παρέλαβεν αὐτὸν ὡς ἰδιαιτέρον θεράποντα, ἵνα γράψῃ καθ' ὑπαγόρευσιν της. Εἰ καὶ ἡ κόμισσα εἶχε ζητήσῃ νὰ μάθῃ τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ ἐγνώριζε καλῶς τὴν καταγωγὴν του, τὴν μόρφωσίν του καὶ τὰς σχέσεις του, ἐν τούτοις ἀποθανοῦσα δὲν ἐκληροδότησεν καὶ εἰς αὐτὸν τίποτα, ἐν ᾧ εἶχεν ἀφήσῃ εἰς πάντα τοὺς ἄλλους θεράποντάς της. Ἵσως νὰ συνετέλεσε πρὸς τοῦτο καὶ κακὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ρουσσῶ ἢ ἐξῆς. Ἐν τῷ οἴκῳ τῆς κόμισσης εὗρισκοντο πολλὰ πράγματα πολυτίμα, εὗρισκοντο δὲ καὶ ἐν τεμάχιον ταινίας ἀργυροῦφάντου με χρῶμα ἐρυθρὸν μικρᾶς ἀξίας, ὅπερ ἐξήρесе ὁ Ρουσσῶ, ἵνα δωρήσῃ πρὸς ἀνάμνησιν εἰς τὴν μαγειρίσαν, πρὸς ἣν ἔτρεφε συμπάθειαν. Ἡ ταινία ὅμως αὕτη ἀνεζητήθη ἐγκαίρως καὶ εὗρήθη εἰς τὸν Ρουσσῶ, ὅστις δικαιολογούμενος διίσχυρισθῆ θρασύτατα ὅτι ἡ μαγειρίσα τοῦ εἶχεν αὐτὴν δωρήσῃ. Γενομένης δὲ ἀντιπαραστάσεως ἐνώπιον πάντων τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῆς μαγειρίσσης ὁ Ρουσσῶ ἐπέμενεν εἰς τὸν δίσχυ-

ρισμὸν του, εἰ καὶ ἡ μαγειρίσσα κλαίουσα παρεκάλει νὰ μὴ συκοφαντῇ αὐτήν.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ πλέον ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς κόμισσης καὶ ἀνεχώρησεν. Ἐπὶ ἐξ ὁ ἑβδομάδας ἔμενεν ἄεργος ἐν τῇ πόλει στενοχωρούμενος διὰ τὴν παρούσαν κατάστασιν του καὶ ποθῶν εὐδαιμονίαν. Ἡ στενοχωρία αὕτη θὰ ἔρριπτεν αὐτὸν εἰς ἀσωτίας. Ἄλλ' ἔσωσεν αὐτὸν ὁ φόβος τῶν νοσημάτων καὶ αἱ πατρικαὶ συμβουλαὶ τοῦ ἡγουμένου Γαίμου, ὃν εἶχε γνωρίσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς κόμισσης, καὶ ὃν συχνότατα ἐπεσκέπτετο καὶ οὐ ἤκουε μετὰ προσοχῆς τὰς περὶ Θεοῦ καὶ ἀρετῆς ἰδέας, ἃς οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ του ἐλησμονήσε. Ὁ ἡγούμενος οὗτος εἶναι ἐν τῷ Αἰμιλίῳ τὸ πρότυπον τοῦ ἐφημερίου τῆς Σαβοΐας.

Τῇ συστάσει δὲ τοῦ κόμητος De la Roque εἰσηλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κόμητος Γουβῶνος προσωρινῶς μὲν ὡς θεράπων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ εὗρῃ ἐνταῦθα προαγωγὴν. Δὲν ἐβράδυνε δὲ ὁ Γουβῶν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἔκτακτον εὐφυΐαν τοῦ Ρουσσῶ, ὥστε νὰ συγκαταβῇ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ νὰ ἀναγισώσκῃ μετὰ τοῦ Ρουσσῶ Λατίνους συγγραφῆς π.χ. τὸν Φαῖδρον, τὸν Βιργίλιον καὶ ἄλλους. Ὁ Ρουσσῶ εἶχε γίνῃ τὸ προσφιλέστατον πρόσωπον τῆς οἰκίας καὶ πάντες ὠμολόγουν, ὅτι εἰς αὐτὸν ἤρμοζεν ἄλλη θέσις. Ἄλλὰ τὴν θέσιν ταύτην ἐδυσχέρανεν αὐτὸς ὁ Ρουσσῶ διὰ τῆς ἀπερισκεψίας του. Εἰς τὴν πόλιν εἶχε ἔλθῃ φίλος παιδικὸς καὶ συμπολίτης του ἐκ Γενέβης ὀνόματι Βάκλιος, νέος φαιδρότατος καὶ εὐτραπελωτάτος, ὅστις τοσοῦτον ἰσότηευσεν τὸν Ρουσσῶ, ὥστε οὗτος συχνότατα ἐλησμονεῖ νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου του, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἡγούμενον πλέον Γαῖμον ἐπεσκέπτετο. Αἱ γενομένηι πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς ἀμελείας του ταύτης παρατηρήσεις πρὸς οὐδὲν ὠφέλησαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βάκλιος διενεοῖτο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γενέβην, ἐξηγέρθη καὶ εἰς τὸν Ρουσσῶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ταξειδίων καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐπανελθὼν μίαν ἑσπέραν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κόμητος, ἔμαθε παρὰ τοῦ οἰκοδιδασκάλου ὅτι δὲν ἦτο πλέον δεκτὸς, ὅπερ δὲν δυσηρέστησεν καθόλου αὐτόν. Εἰ καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἶπεν ὁ κόμης ὅτι τὸν συγχωρεῖ, ἐάν ἤθελε παύσῃ νὰ συναναστρέφεται μετὰ τὸν Βάκλιον, ὅμως ὁ Ρουσσῶ ἐφάνη ἀμετάβλητος καὶ μετὰ τοῦ φίλου του ἀνεχώρησεν ἐκ Τουρίνου, χωρὶς ν' ἀποχαιρετήσῃ οὐδένα οὔτε κόμητα, οὔτε ἡγούμενον καὶ οὕτω ἐγκατέλιπεν στάδιον, ὅπερ προσιωνίζετο δι' αὐτὸν εὐτυχίαν, προτιμήσας τῆς εὐτυχίας αὐτῆς τὸν βίον τοῦ ἀλήτου.

Ἀναχωρήσαντες ἐκ Τουρίνου ὅτε ὁ Ρουσσῶ καὶ ὁ Βάκλιος ἐφθασαν μετὰ μακρὰν ὁδοιπορίαν εἰς Ἀννέσσην τῆς Ἑλβετίας, ἔνθα διέτριβεν ὡς γνωστὸν ἡ κυρία Δεβαρένση. Ὁ Ρουσσῶ ἀπεχαιρέτισε τὸν φίλον του καὶ εἰσήλθε περιδεῆς εἰς τὸν οἶκον τῆς προστάτιδος του, ἣτις ὅμως ἐδέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως. Καὶ ἔζων ἀμφοτέροι ὡς μήτηρ καὶ τέκνον. Ὁ Ρουσσῶ ἐκάλεε αὐτὴν μαμᾶν, καὶ αὕτη ἐκάλεε αὐτὸν μικρόν.

Καί οὕτως ἔζων μαμᾶ καὶ μικρὸς ἐν ἐγκαρδίῳ ἀγάπῃ. Ὁ δὲ Ρουσσῶ ἦτο εὐδαιμονέστατος ἔχων νεαρωτάτην εὐεϊδῆ μαμᾶν, παρ' ἧς ἐβλεπεν ἑαυτὸν θαυπεύμενον καὶ ἀγαπώμενον. Αἱ ἐργασίαι του ἐνταῦθα ἦσαν ὀλίγαι, κυρίως δὲ ἐνησχολεῖτο μὲ μικρὰς γραφικὰς ἐργασίας τῆς κ. Δεβαρένσης, τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον κατέτριβεν ἀναγινώσκων καὶ συνδιαλεγόμενος μετὰ τῆς μαμᾶς. Καὶ οὕτω παρήρχετο ὁ χρόνος μέχρις οὗτου ἐλθῶν συγγενῆς τις τῆς κυρίας Δεβαρένσης καὶ ἐξετάσας τὸν Ρουσσῶ ἀνεκάλυψεν ὅτι οὗτος ἔστειρο πνεύματος καὶ μόλις ἦτο κατάλληλος νὰ γίνῃ ἱερεὺς χωρίου. Ἡ κ. Δεβαρένση ἐπέστη εἰς τοὺς λόγους τούτους καὶ ἔστειλε τὸν Ρουσσῶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς ἱερατικὴν σχολήν, ἵνα σπουδάσῃ καὶ γίνῃ ἱερεὺς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπεπέμθη ἐκ τοῦ σχολείου, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ προοδεύσῃ εἰς τὰ μαθήματά του, εἰ καὶ εἰδείκνυε καὶ ζῆλον καὶ ἐπιμέλειαν.

Ἀπελπισθεῖσα δὲ ἡ κ. Δεβαρένση ἐκ τοῦ κληρικῆς σταδίου τοῦ νέου Ρουσσῶ καὶ προνοοῦσα περὶ τοῦ μέλλοντός του ἔστειλεν αὐτὸν ὑπότροφον εἰς μουσικὸν σχολεῖον, νὰ καλλιερῆσῃ ἐκεῖ τὰ μουσικά του χαρίσματα καὶ γίνῃ μουσικός. Ἀλλὰ μετὰ 6 μῆνας διαλυθέντος τοῦ σχολείου ὁ Ρουσσῶ ἐπέστρεψεν πάλιν εἰς Ἀννέσην, ἐνθα ἔμαθεν ὅτι ἡ κ. Δεβαρένση εἶχε μεταβῆ εἰς Παρισίους. Ἀφ' οὗ δὲ μάλιστα ἀνέμενε αὐτὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνταῦθα, ἀνεχώρησε μετὰ τῆς θαλαμηπόλου τῆς κ. Δεβαρένσης, ἣτις παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τὴν συνοδεύσῃ εἰς Φραιβούργον πόλιν τῆς Ἑλβετίας, τὴν πατρίδα τῆς. Ἐκεῖθεν δὲ ὁ Ρουσσῶ ἦλθεν μόνος εἰς Λωζάνην, ἐνθα ἐνεφανίσθη ὡς διδάσκαλος τῆς φιδικῆς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Βωσσόρης Δεβιλνένης ἐκ Παρισίων, καὶ ἀνέλαβε μάλιστα καὶ νὰ τραγουδῆσῃ ἐν οἴκῳ τινι μουσικὸν ἔργον μελοποιηθῆν παρ' αὐτοῦ, δι' ὃ ἔγεινε καταγελαστός. Μὴ δυνάμενος πλέον διὰ τοῦτο νὰ ζῆσῃ ἐν Λωζάνῃ ἀνεχώρησεν εἰς Νευσάτελην, ἐνθα διέτριψε τὸν χειμῶνα διδάσκων μουσικὴν καὶ διδασκόμενος καὶ αὐτὸς διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ ἀσκήσεως. Ἐνταῦθα ἀνεγνώρισε καὶ τὸν Ἕλληνα ἀρχιμανδρίτην ἐξ Ἱερουσαλήμ, ὅστις περιήρχετο τὴν Εὐρώπην συλλέγων χρήματα παρὰ τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἁγίου τάφου. Κατὰ παράκλησιν δὲ τοῦ ἀρχιμανδρίτου, μετ' οὗ συνενοεῖτο ἐν τῇ Ἰταλικῇ γλώσσῃ ἀναδέχεται παρ' αὐτῶ τὸ ἔργον τοῦ γραμματέως καὶ διερμηνέως καὶ συνοδεύει αὐτὸν εἰς Φραιβούργον, Βέρνην, Σολοθούρνον. Ἐν τῇ τελευταίᾳ πόλει ὁ πρεσβευτῆς τῆς Γαλλίας ἐκτιμήσας τοὺς λόγους τοῦ διερμηνέως συνεβούλευσε αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ εἰς Παρισίους, δώσας εἰς αὐτὸν καὶ 100 φράγκα ὁδοιπορικὰ ἐξόδα ὡς καὶ ἐπιστολὴν συστατικὴν πρὸς τὸν φίλον του Γοδάρδον. Ὁ Ρουσσῶ πῆξ ἀπέρχεται εἰς Παρισίους ὁδοιπορῆσας πρὸς τοῦτο 14 ὅλας ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γοδάρδος ἦτο εἰς ἄκρον φιλάργυρος ἄνθρωπος καὶ οὐδὰμῶς ἔστρεξεν ἀδεχθῆ τὸν Ρουσσῶ, οὗτος μὴ εὐρῶν καὶ ἀλλαχού ἐργασίαν ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ ἄπρακτος εἰς Ἀννέ-

σιν πρὸς τὴν παλαιάν του προστάτριαν τὴν κ. Δεβαρένσην, περὶ ἧς εἶχε μάθη ὅτι εἶχεν ἀναχωρήσῃ πρὸ δύο μηνῶν ἐκ Παρισίων. Πῆξὸς πάλιν ἀναχωρεῖ ἐκ Παρισίων καὶ μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας ἐφθάσεν εἰς Λυῶνα, ὅπουθεν μαθὼν ὅτι ἡ κ. Δεβαρένση διατρίβει ἐν Σαμπερῇ κατηυθύνθη ἐκεῖ μάλιστα κατὰ πρόσκλησίν τῆς. Ἦτο φθινόπωρον τοῦ 1732, ὅτε ἐφθάσεν εἰς τὴν προσφιλεῖ του μαμᾶν, ἣτις ἐδέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως. Καὶ ἐπὶ τινὰ μὲν χρόνον καὶ ἐνταῦθα ἔμενε ἀεργος, κατόπιν ὅμως διὰ τῶν συστάσεων καὶ τῆς φροντίδος τῆς κ. Δεβαρένσης, διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐδρευούσης ἐνταῦθα ἐπιτροπῆς πρὸς ἀπογραφὴν τῆς Σαβοΐας. Ἐνταῦθα εἰργάσθη μετ' ἐπιμελείας ὁ Ρουσσῶ περὶ τὰ δύο ἔτη, ὅτε ἀηδίασε τὴν μονότονον αὐτὴν ἐργασίαν, ἦν εὐθύς παρήτησεν καὶ ἀπεφάσισε νὰ ζῆσῃ ὡς διδάσκαλος τῆς μουσικῆς. Καὶ εὐθύς εὗρεν ἱκανοὺς μαθητὰς πρὸς διδασκαλίαν ὥστε ὁ μισθὸς του ἦδη ἦτο ἀνώτερος τοῦ μισθοῦ, ὃν εἶχεν ὡς γραμματεὺς. Αἰσθανόμενος δὲ τὰς ἑλλείψεις του ἐν τῇ μουσικῇ μετέβη εἰς Βεζανσῶνα πρὸς τὸν μουσικὸν Βλαγκάρδον, ἵνα σπουδάσῃ μουσικὰς συνθέσεις, ἀλλ' ἐπέστρεψε ταχέως ὀπίσω, κατασχεθέντος τοῦ κιβωτίου του μετ' ὄλων τῶν πραγμάτων καὶ χρημάτων τῶν ἐν αὐτῶ, διότι εὗρεθ ἐν αὐτῶ σατυρικὸν ποιῆμα τῆς αἱρέσεως τῶν Ἰανсениστῶν, ὅτινες κατεφέροντο κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε μόνος δι' ἰδίας σπουδῆς νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν διδάσκαλον, μάλιστα δὲ ἐξέειδε καὶ ἰδίας συνθέσεις, αἷτινες εὗρισκον ἐπιτυχίαν προσωρινήν, ἀλλὰ κατόπιν ἀνεκαλύπτοντο ὅτι πολλὰ τούτων δὲν ἦσαν ἰδικαί του. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε ἠσθένησεν ἐπικινδύνως. Ἀλλὰ διὰ τῶν περιθάλψεων τῆς κ. Δεβαρένσης ἣτις μάλιστα ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐξοχὴν Σαρμέττην πρὸς ἀνάρρωσιν, ἰάθη ἐντελῶς. Ἐνταῦθα ἐν τῇ ἐξοχῇ ἤρχισε νὰ ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ μὲ τὴν φιλοσοφίαν, ἐγυμνάζετο δὲ καὶ νὰ γράφῃ κομψῶς ἐν τῇ γαλλικῇ γλώσσῃ. Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον ἀνέγνωσε καὶ τὸν Λόκκιον καὶ τὸν Λειβνίτιον καὶ τὸν Καρτέσιον καὶ τὸν Μαλεβράχιον καὶ ἐνεκολπώθη ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν πληθὸς σκέψεων. Κατόπιν δὲ ἀνέγνωσε μόνος καὶ μαθηματικὰ γεωμετρίαν καὶ ἄλγεβραν, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασε Λατινικά, καὶ κατέρωθσε διὰ τῆς ἐπιμονῆς του νὰ ἐννοῇ μετ' εὐκολίας τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς. Ὡσαύτως κατέγινε καὶ μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν, τὴν δὲ νύκτα ἐσπούδαζεν ἀστρονομίαν βοηθούμενος ὑπὸ ἀστρονομικοῦ τινοῦ χάρτου.

Μελετῶν δὲ ἀνατακτικῶν ἔργων ἐνόμισεν ὅτι εἶχε πολυπόδα τῆς καρδίας καὶ πρὸς τοῦτο κατέφυγεν εἰς τοὺς ἱατροὺς τοῦ Μοντεπελλιέρου, ὅτινες τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι τὸ νόσημά του ἦτο μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ του. Ὅτε δὲ ἐπίστρεψεν ἐκ τοῦ ταξιδίου τούτου, ἐλυπήθη πολὺ, διότι ἡ κ. Δεβαρένση συνεζήτη μετὰ τινος ἀθλίου, ὃν εἶχε προσλάβῃ ὡς θεράποντα. Ἡ ζωὴ του ἐνταῦθα νῦν ἦτο ἀνυπόφορος καὶ εὐχάριστος ἐδέχθη τῇ 1 Μαΐου 1740 ἐν Λυῶνι θέσιν οἰ-

κοῦ διδάσκαλου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κόμητος Μαβλῆ. Ἐνταῦθα διέτριβεν ἐν ἔτος, ὅτε ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν βλέπων ὅτι δὲν ἦτο κατεσκευασμένος διδάσκαλος, καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν κ. Δεβαρένσην.

Ἐνταῦθα τὰ πράγματα εὗρεν πάλιν, ὡς τὰ εἶχεν ἀφήσῃ, μάλιστα δὲ τὰ οικονομικὰ τῆς κ. Δεβαρένσης ἔβαινον ὁσημέραι ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἐπῆλθε ἡ ἰδέα ὅτι ἡ μουσικὴ ἡδύνατο νὰ διδάσκηται καλλίτερον μὲ ψηφία ἀντὶ τῶν ἐν χρῆσει μουσικῶν σημείων, ἐνόμισεν ὅτι ἡ ἀνακάλυψις αὐτῆ θὰ ἔφερεν εἰς αὐτὸν καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους τῷ 1741, ἵνα ὑποβάλλῃ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Διὰ τοῦ φυσικοῦ Ρεωμύρου εἰσῆχθη εἰς τοὺς Ἀκαδημαίους, πρὸς οὓς ἀνέγνωσε τὴν περὶ τῆς ἀνακαλύψεως του πραγματείαν του. Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ ἀκούσαντες ἔδωκαν εἰς αὐτὸν πιστοποιητικὸν πληρῆς κολακευτικῶν φράσεων, ἐξ ὧν ὁμως ἡδύνατό τις νὰ ἐξαγάγῃ ὅτι ἡ Ἀκαδημία δὲν ἔθεώρει τὴν ἀνακάλυψιν του νέαν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ χρήσιμον. Ἀλλ' εἰς τὴν κρίσιν τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ὁ Ρουσσῶ δὲν ἔδωκεν σημασίαν, ἀφ' οὗ ἤξευρεν ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ἐνόει τι περὶ μουσικῆς. Μόνον αἱ ἀντιρρήσεις τοῦ διασήμου τότε μουσικοῦ Ραμῶ ἔπεισαν αὐτὸν περὶ τοῦ ἀχρήστου ἐν τῇ μουσικῇ τῆς ἀνακαλύψεως του. Ἀπετυχὼν δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐξῆλθεν ἐν Παρισίους ἀνευ ἐργασίας τινὸς ἀλλὰ καὶ ἀνευ ἐλπίδος. Μίαν δὲ ἡμέραν ὁ Ἰησοῦιτης Ἀββᾶς Καστέλλιος, πρὸς ὃν συχνάκις συναναστρέφετο, εἶπε πρὸς τὸν Ρουσσῶ. «Ἀφ' οὗ διὰ τῶν μουσικῶν καὶ τῶν λογίων δὲν δύνασαι νὰ ἀναγνωρισθῆς, δὲν κάμνεις ἀπόπειραν πρὸς τοῦτο καὶ διὰ τῶν γυναικῶν; Ἐν Παρισίους μόνον δι' αὐτῶν δύναται τις νὰ ἀναδειχθῇ. (ἀκολουθεῖ).

ΔΑΣΚΑΛΟΣ

ὑπὸ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ

Οὐδεμία ἄλλη ἐντιμος κοινωνικὴ τάξις τοσοῦτον ἀδικῶς καὶ σκαιῶς κατεφρονήθη, παρῶφθη, κατεγελάσθη, ἐνετροφήθη, ὅσον ἡ τάξις τῶν διδασκάλων, τῶν παιδαγωγῶν, ἐνῶ οὐδεμία ἄλλη κοινωνικὴ τάξις εἶνε τοσοῦτον ἀξία σεβασμοῦ καὶ τιμῆς, ἀξιούται δὲ τῷ ὄντι τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ἢ εὐγενῆς αὐτῆ τάξις μόνον ἐν φιλοσόφῳ ἔθει. Ὅταν ἔθνος τι ἀκμάσῃ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ φιλοσοφῇ, τότε ἡ κοινὴ —διότι τυγχάνει πεφωτισμένη— προσοχὴ στρέφεται μετὰ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν τάξιν τῶν διδασκάλων, μετὰ βαθίως δὲ ἀποκαλύπτεται σεβασμοῦ πρὸ τοῦ ἀφανοῦς μὲν τοῖς χυδαίοις, φανεροῦ δὲ καὶ φαινοῦ τοῖς ἦδη ὀρθῶς τραφεῖσι μεγαλείου τῆς τάξεως ταύτης. Τοῦτο βλέπομεν τὸ πάλαι ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ Ἑλλάδι καὶ νῦν παραπλήσιον ἐν τῇ εἰς ἀκμὴν χωρούσῃ Γερμανίᾳ.

Τί δὲ συμβαίνει εἰς τὰ ἀφιλοσόφητα καὶ ψευδῶς πεπολιτισμένα ἔθνη; Εἰς τὰ ἔθνη ταῦτα οἱ διδάσκαλοι στεροῦνται πολλάκις καὶ αὐτῶν τῶν μέσων τῆς

ὕλικῆς αὐτῶν, εἰ καὶ εἰς ἄκρον ὀλιγαρχοῦς ὑπάρξωσι, ἢ δὲ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ τροφὴ ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν εἶνε ἴση τῷ μηδενί. Ὅτι γενναῖον κατορθοῦσιν εἶνε καθαρῶς ἀτομικόν, προερχόμενον ἐξ αὐτῆς τῆς μυριοτρόπως ταλαιπωρουμένης ψυχῆς τῶν, ἣτις καὶ ἐν μέσῳ τῆς κοινωνικῆς περιφρονήσεως, τοῦ ἐξουτελισμοῦ, τῶν ἀπολύτων βιωτικῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς δεινῆς περὶ τοῦ μέλλοντος ἀβεβαιότητος καὶ τῆς ἀπώλεσε τελειῶς τὸ φυσικὸν τῆς σῆνος, ἀλλ' ἀντλεῖ ἐξ αὐτοῦ, καὶ μόνον ἐξ αὐτοῦ. Ἐργάζεται, ἐργάζεται ἀφανῶς καὶ ἐν πλήρει κατανοήσει ὅτι οἱ κόποι της οὐδεμιᾶς θὰ τύχωσιν ἀμοιβῆς οὔτε ἠθικῆς οὔτε ὑλικῆς!). Ἀπατώνται δὲ οἰκτρῶς οἱ νομιζόντες ὅτι ὁ ἀληθὴς διδάσκαλος καὶ ὑπὸ τοιοῦτους κοινωνικοῦς ὄρους ἐργάζεται, ὡς λέγεται, «γὰ τὸ ψωμί του». Ἐὰν ἐρωτήσῃτε αὐτὸν διατί ἐργάζεται οὕτω διακαῶς δὲν δύναται νὰ σᾶς ἀπαντήσῃ, τὸ ἀγνοεῖ. Ἐὰν ἐρωτήσῃτε ἕνα ἀληθῆ καλλιτέχνην διατί ἐργάζεται τόσο περιφλεγῶς εἰς τὴν εἰκὸνα τοῦ ἢ εἰς τὸ ἄγαλμά του, εἰς τὸ ποιητικὸν ἢ τὸ μουσικόν του ἔργον ἢ εἰς τὸ ἀρχιτεκτονικόν του σχέδιον, ἐπίσης δὲν σᾶς ἀπαντᾷ. διότι καὶ αὐτὸς τὸ ἀγνοεῖ.

Ὁ καλλιτέχνης ἐν τούτοις καὶ οὕτω ἐργαζόμενος καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ πνεύματός του ἐπὶ τοῦ ἔργου του ἐναποτυπῶν ἀπολαύει κατόπιν μεγίστης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀμοιβῆς δύναται τούλάχιστον νὰ κάλῃση δικαιοῦτατα τὸ ἔργον του ἰδικόν του ἔργον. Ὁ ἀληθὴς διδάσκαλος ἐργάζεται καὶ οὗτος μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ πυρός, ἐναποτυπῶ καὶ οὗτος τὴν σφραγίδα τοῦ πνεύματός του ἐπὶ τοῦ ἔργου του, τὸ ἔργον ὁμως τοῦτο τὸν διαφεύγει ἢ κοινωνία δι' ἄγνοιαν ἢ φθόνον τὸ θεωρεῖ ἔργον ἄλλων παραγόντων, ἐπωφελῆται αὐτοῦ ψυχρῶς ἄνευ τινὸς ἄλλης ἐξετάσεως, συχνότατα δὲ τοῦτο μένει, καὶ μ' ὄλην τὴν πρὸς τὴν κοινωνίαν ὠφέλειαν, ἀφανέσ· αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δηλοῖ ἀγνωμόνως ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐγένετο, καὶ τοῦτο ἵνα πλειοτέρας δόξης ἀπολαύσῃ, φιλαύτως, ἵνα μὴ τι καὶ εἰς ἄλλον τῆς δόξης του ἀποδώσῃ, πλὴν ἐὰν ἢ δόξα του εἶνε τοσοῦτον μεγάλη ὥστε νὰ δύνηται νὰ δώσῃ καὶ εἰς τὸν εὐεργέτην του ψιχία τινὰ τῆς πλουσίας αὐτοῦ τραπέζης—καὶ πάλιν ἐὰν ἔχῃ μέγαλην καὶ εὐγενῆ καρδίαν 2).

1) Ἦτις ἐνίοτε εἶνε πράξις ἐκ μέρους τῶν ἀρμόδιων τῆς ἀπλουστάτης δικαιοσύνης, οὐδοπωρεῖσιν ἐπιβαρύνουσα οὔτε τὴν πολιτείαν οὔτε δῆπου καὶ ἄλλον τινὰ γεννάδαν, ὡς λ. χ. αἱ καταθέσεις πρὸς σύνταξιν καὶ τῶν ἀνωτέρων πτυχιστῶν παιδαγωγῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων ἰδιωτικῶν μὲν τινὰ χαρακτηριστῆρα φερόντων, πλὴν ἀλλ' ἐθνικωτάτων πανθημολογουμένων τὴν οὐσίαν.

2) Ὁ Κοραΐς ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του λέγει: «Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίω προσωπῶπων καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίῳ Βερνάρδου τὴν ἀρετὴν χρεωστῶ, ὅχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὁπωσδήποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν· καὶ ἄλλο δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τὸ ναυάγιον παρὰ ἡ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδώς, καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης των» κλ.

Ἄλλὰ, φαίητε ἂν, εἰς τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον ἐπενεργοῦσι καὶ ἄλλοι παράγοντες, ἢ φύσις, ἢ κοινωνία, ἢ τύχη, ἄλλοι διδάσκαλοι. Βεβαίως ἄνευ ἀγαθῆς φύσεως δὲν δύναται ὁ παιδαγωγὸς νὰ ἐργασθῆ. Τοῦτο αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος μᾶς διδάσκει ἐν τῇ θείᾳ περὶ τοῦ σπορέως παραβολῆ. Βεβαίως οὔτε ὁ Ῥαφαῆλος θὰ ἠδύνατο μὲ « νερμπογιάς » καὶ ἐπάνω εἰς ἀμερικάνικον πανί» νὰ παραγάγῃ τὴν « Παναγίαν» (Madonna di San Sisto) αὐτοῦ, οὔτε ὁ Πραξιτέλης ἐκ σωροῦ βορβοῦρου νὰ παραγάγῃ τὸν « Ἑρμῆν» του. Ἐπὶ χρυσοῦ δὲ καὶ ἐλέφαντος ὁ Φειδίας ἐναπετύπου τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας του. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς λοιποὺς παράγοντας, οὗτοι ἀποτελοῦσι τοὺς κακοὺς δαίμονας τοῦ παιδαγωγοῦ. Οὔτοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καταστρέφουσιν ὅ,τι αὐτοὺς ἐποικοδομεῖ· εἰ δὲ μή, ἄλλ' ἀφαιροῦσι γὰρ αὐτοῦ τὸ γέρας, παρρωῶντες τὴν πρώτην, τὴν θεμελιώδη του ἐργασίαν, τὰ πάντα ἀρχήθεν οἰκειούμενοι καὶ ψέγοντες μάλιστα τὴν προτέραν ἐργασίαν καὶ τὸν ἐργάτην αὐτῆς ἐκ φιλαυτίας τε καὶ φθόνου.

Ἄλλ' ὅπως δὴποτε, εἴποι τις ἂν πάλιν, εἰς τὸ ὅλον παιδαγωγικὸν ἔργον συντελοῦσι καὶ οἱ ἄλλοι παράγοντες ἐπιβοηθητικοὶ τῷ παιδαγωγῷ. Τίς ὅμως θὰ μετριάσῃ ἐν τῷ δέοντι τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν; τίς τὴν ἀναστέλλει ἐν ἀνάγκῃ; τίς τὴν διευθύνει; τίς τὴν συνδυάζει; — Ὁ παιδαγωγός. Ἐκθέσατε ἐν τῇ ὁδῷ πίνακα ἢ ὄγκον μαρμάρου, καὶ παρ' αὐτοῖς γραφίδας καὶ σμίλας, καὶ ἀφήσατε τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν τύχην νὰ ἐργασθῶσι καὶ θὰ ἴδητε ὅποιον τέρας θέλουσι παραγάγῃ. Ἐὰν δὲ τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον ἀφινόμενον ὅλος εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν τύχην δὲν καθίσταται πάντοτε τερατώδες, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξόχως ἀγαθὴν φύσιν, ἣτις ἐνεκα τοῦ ἰδίου αὐτῆς θεοῦ αθένους σώζεται. Πλὴν ἔστω ἄς φανῶμεν δίκαιοι καὶ μέχρι — ἀδικίας, καὶ ἄς παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ὅλον παιδαγωγικὸν ἔργον δὲν εἶνε ἰδικόν του; καὶ τότε ὅμως ὁ παιδαγωγός παράγει ἐτι ἔργα καθ' ἑαυτὰ μὲν ὑψηλά, χρήσιμα δὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ ἰκανοποιοῦντα τὸν παιδαγωγόν, εἰς λ. χ. ἢ ἀνάπτυξις ἐνός αἰσθηματος, ἢ ἀποκάλυψις μιᾶς γνώσεως, ἢ δημιουργία μιᾶς καλῆς ἔξεως κ.τ.τ.

Ὡς δὲ ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης δὲν ἐμβαθύνει εἰς τὸ αἴτιον τῆς ἐπιμόνου ἐπιδόσεώς του, οὕτω νῦν καὶ ὁ ἀληθὴς μαθητικὸς ἀγνοεῖ διατὶ ἀφιερῶται εἰς τὸ ἔργον του, καὶ ὁ ἀληθὴς ἱερεὺς εἰς τὸ ἰδικόν του. Τὴν ἐπιμονὴν πάντων τούτων ὑπερτερεῖ, ὡς γνωστὸν, ἡ ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ τοῦ ἀληθοῦς παιδαγωγοῦ. Ἐν τούτοις, ἐπαναλαμβάνομεν, εἰς μὲν τὸν ἀληθῆ καλλιτέχνην, τὸν ἀληθῆ μαθηματικὸν ἢ κοινωνία μετὰ—δικαίου ἄλλως τε θαυμασμοῦ καὶ σεβασμοῦ, ἀποβλέπει, εἰς δὲ τὸν ἀληθῆ παιδαγωγὸν μετ' ἀδιαφορίας καὶ περιφρόνησεως· καὶ τὸν μὲν ζῆλον ἐκείνων θεωρεῖ ὡς ἀποτελεσματικὴς μεγάλης των ψυχῆς καὶ διανοίας, τούτου δὲ τὸν ζῆλον ὡς ἀναισθησίαν καὶ σχολαστικότητα· εἰ-

νε «δασκαλος», λέγει, παραμορφῶσα οὕτω τὴν ἱερὰν λέξιν εἰς οἰκτρῶς χυδαίαν ὕβριν. Μὴ πρό ὀλίγων μόλις ἡμερῶν δὲν ἤχησε χειροκροτηθεῖσα μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν κακοζήλων λέξεων καὶ ἐνοιῶν ἢ ὕβρις αὕτη ἐν τῇ πολυτελῶς ἠυρεπισμένη αἰθούσῃ τοῦ «Παρνασοῦ», ἐπὶ παρουσίᾳ μάλιστα τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ ἄνθου, ὡς δὴ λέγεται, τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ἐκστομηθεῖσα δὲ περ' ἀνθρώπου οὐδεμιᾶς ἀκριβῶς φιλολογικῆς οὐδὲ καὶ ἄλλης τινὸς ἐπιστημονικῆς ἀξίας, ἀπλῶς δὲ ψύχασιν πάσχοντος ὑστεροφημίας ¹⁾

Ἄλλ' ἐν τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ, ἐκεῖ μόνον βλέπομεν τοὺς διδασκάλους τιμωμένους, ὡς ἐμπρέπει, καὶ αὐτοὺς δὴ τούτους προσπαθοῦντας ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν περιβάλλουσαν αὐτοὺς γενικὴν ὑπόληψιν, καὶ κατορθοῦντας τοῦτο. Ἐκεῖ λοιπὸν παρατηροῦμεν τὸ εὐχάριστον τοῦτο φαινόμενον, καὶ εἰς τινὰς τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίας καὶ νήσους, ἐνθα δὲν εἰσεχώρησεν εἰσέτι ὁ ψευδοπολιτισμὸς ὁπουἐπικρατεῖ ἢ ἀγνότης καὶ ἢ ἀγαθότης ἢ προερχομένη ἐκ τῆς ἀπλότητος τῶν ἡθῶν καὶ τῆς φυσικῆς, τῆς ἀληθοῦς εὐγενείας· διότι, ὅπως ἢ τις τῶ ὄντι ἀγαθὸς ἀνάγκη νὰ ἢ εἴτε ἀληθὴς φιλόσοφος εἴτε παιδίον· διότι αὐτοῦ ἢ πατρὸς δὲν εἶνε κενὴ ἐννοία λέξις, ἀλλ' ὁ ἡθικὸς ἥλιος περὶ ὃν πάντες οἱ πλάνητες τῶν εὐγενῶν ἀνθρώπων στρέφονται πόθοι. Τιμῶσι δὲ, ὡς εἰκός, οὗτοι τοὺς διδασκάλους, διότι ἐν αὐτοῖς διορῶσι τοὺς ἀφανεῖς σκαπανεῖς τῆς ἀνυψώσεώς των καὶ τοὺς πρωτιστοὺς ἐργάτας τῆς συμπήξεως τῆς εὐδαιμονίας των. Παρ' ἡμῖν ὅμως, δυστυχῶς, οἱ διδάσκαλοι, οἱ παιδαγωγοί, οἱ ἔθνικοὶ οὗτοι ἄνδρες σκώπτονται καὶ ὑβρίζονται καὶ δημοσίᾳ ἐνώπιον τῶν ὑψίστων τῆς πολιτείας ἀρχῶν ὑπὸ τῆς νεωτέρας παιπαλώδους σοφιστείας καταγελῶνται· εἶνε : «δασκάλου» — Κατεριωνεύεται δ' αὐτῶν καὶ αὐτῆ ἢ οἰκογένεια, ἢς εἰσι τὸ ἀγιώτερον καὶ παγιώτερον ἔρεισμα, καὶ μόνον τοῦ τύπου ἐνίοτε τὸν ἀνώδυνον οἰκτὸν κινουσί ²⁾.

1) Τὸν κ. Χατζιδάκη καλεῖ ὁ Ψυχάρης «δασκαλον καὶ καλαμαράν», ἐαυτὸν δὲ Γάλλον καθηγητὴν—πυπᾶ! Προὐκαλέτατο δὲ τὸν κ. Χατζιδάκη καὶ εἰς μονομαχίαν, ντουέλο! ὡς τὴν λέγει—βομβάζει!! Ἐν τούτοις μὲ ἐν «Ταξιδεῖ καὶ μὲ τὴν «Ζούλια»—ἄς προσέξῃ καλῶς ὁ τυπογράφος—δὲν ἀπαθανατίζονται, κ. Ψυχάρη, οἱ ἄνθρωποι. Διὰ νὰ παίξῃ δὲ τις, ἐν τοῖς δε μάλιστα τοῖς χρόνοις, πρόσωπον Κοραῆ, πρέπει, ὡ λῶστε, νὰ ἔχη καὶ τὰ κότσια τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου. Ὅ,τι σᾶς ὀφείλομεν, δηλογοῦν γὰρ, εἶνε ἢ δι' ἡμῶν ἀκριβῆς τῶ ὄντι ἐννοία τοῦ Ὀμηρικοῦ «ἀσβεστος δ' ἄρ' ἐνώρτο γέλως...»

2) «Οἱ καυμένοι οἱ διδάσκαλοι! Συνιστῶνται ἐταιρία διὰ τοὺς ἀνάτους καὶ δὲν συνιστῶνται! δι' αὐτὰ τὰ θύματα τῶν ἐκάστοτε ἀσυνειδήτων ὑπουργῶν. ἤξεύρομεν ἕνα ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ποῦ ἔχομεν διδασκάλους. Τὸν παύουν εἰς τὰς 14 7]βρίου, τὸν ξαναδιορίζουν εἰς τὰς 18 8]βρίου. Τὸν μεταθέτουν ἀπὸ ἕνα νησί εἰς τὴν Ῥομελίαν τὸν ξαναμεταθέτουν ἀμέσως εἰς Θεσσαλίαν. Εἶνε οἰκογενειαρχὴς. Ἐχασε μᾶς γράφει 530 δραχ. Ἐντὸς δύο μηνῶν νὰ χάσῃ εἰς οἰκογενειαρχὴς 530 δραχμάς, ἐνθ' ἀμείβεται ἐργαζόμενος δέκα ὥρας μὲ πέντε δραχμάς ἀπὸ τοῦ Κράτους κλ.» «Ἀκρόπολις» 15 Νοεμβρίου ε. ἔ.

Ἐν πλείσταις οἰκογενείαις περιφρονητικῶς γίνονται μνεῖα τῶν διδασκάλων ἐνώπιον τῶν παιδῶν παρὰ τῶν γονέων καὶ οἰκείων των θεωρεῖται δὲ τοῦτο ὡς εὐτραπέλια, τὸ bonton, ὡς πηθηκίζοντες λέγουσι. Παράδειγμα δὲ χαρακτηριστικώτατον τοῦ βαθμοῦ τῆς σκαίας των ὕβρεως ἔστω καὶ τόδε : Ἀπέναντι σχολείου τινὸς ἐνταῦθα κατοικεῖ οἰκογενεῖα τις καλῆς δήπου, τὸ δὴ λεγόμενον, κοινωνικῆς τάξεως καὶ εὐπορος. Αὕτη κέκτηται ἕνα ψιττακόν, ὃν ἤσκησεν ἰσχάτως πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ ἐκφωνῆ ῥινικῶς καὶ μετὰ φωνῆς σκωπτικῶς θρηνώδους : «δασκαλεεε!» πρὸς μεγάλην θυμηδίαν τῶν διαβατῶν, λύπην δὲ τῶν διδασκάλων καὶ ἡθικὴν ζημίαν τῶν μαθητῶν. Πόσον ἔχουσι δίκαιον οἱ Γερμανοὶ νομοθεταί, οἱ θέντες βαρεῖς φόρους ἐπὶ τῶν εἰδῶν καὶ τῶν ζώων τῆς πολυτελείας, βαρέα δὲ πρόστιμα ἐπὶ πάσης ὕβρεως· πόσον δὲ ἔχει δίκαιον καὶ ὁ Ἐενοφῶν λέγων ; « Ἀνθρώποις τίσιν ἐγγίγνεται, ὅσα ἂν ἐκπλεω τὰ δέοντα ἔχωσι τοσοῦτῳ ὑβριστοτέροις εἶναι.»

Οὐδόλως ἄρα θαυμαστὸν ἂν καὶ τις τῶν διδασκάλων μὴ ἀντέχων διὰ τέλους εἰς τὸ ἡθικόν καὶ ὑλικόν τοῦτο μαρτυρολόγιον ἠττάται. Θαυμάσατε ὅμως τοσοῦτῳ μᾶλλον τὸν ἐγκαρτεροῦντα, τὸν μετὰ ζήλοτυπίας προσκεκολλημένον δι' ὅλου τοῦ βίου εἰς τὸ ἔργον του, τὸν ἄνδρα ὅστις, κατὰ τὸν Σοφοκλείου ὠραῖον καὶ δίκαιον ἔπαινον τοῦ Ὁρέστου πρὸς τὸν γηραιὸν τοῦ παιδαγωγόν :

Ὡσπερ — ἵππος εὐγενῆς, κἂν ἢ γέρων,
ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμῶν οὐκ ἀπώλεσεν,
ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἴσθησιν.

(Ἡλεκ. 25 εἶ.)

Ἀποκαλύφθητε πρὸ αὐτοῦ — εἶνε ἥρωσ!

Ἄλλὰ ποῖον ἄρα εἶνε τὸ παρόρημα τῆς τοιαύτης τῶν ταλαεργῶν τούτων ἀνδρῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς προσκολλήσεως; Ἐξωτερικὸν βεβαίως δὲν εἶνε, διότι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δεσμεύῃ ἐπὶ τοσοῦτον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν. Εἶνε λοιπὸν ἐσωτερικόν τι, ἀνώτερον τῆς ὕλης καὶ τοῦ χρόνου, ἀνώτερον τοῦ ἔπαινου καὶ τοῦ φόγου, ἀνώτερον τοῦ σκώματος, τῆς περιφρονησεως, τῆς ὕβρεως τῶν κοινῶν, οἰουδήποτε ἀξιώματος, ἀνθρώπων. Τοιοῦτο δὲ δὲν δύναται νὰ ἢ ἕτερόν τι ἢ μία ἰδέα. Καὶ διὰ μὲν τὸν ὄντως ἱερέα ἢ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, διὰ δὲ τὸν ὄντως μαθηματικόν, ἢ ἄλλον τινὰ ἐπιστήμονα, ἢ ἰδέα τοῦ ἀληθοῦς, διὰ δὲ τὸν ὄντως καλλιτέχνην ἢ ἰδέα τοῦ καλοῦ, διὰ δὲ τέλος τὸν ὄντως παιδαγωγὸν ἢ περιληπτικὴ ἰδέα καὶ τῶν τριῶν ἅμα τούτων : ἀγαθοῦ, ἀληθοῦς, καλοῦ.

Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μείζων ἐπὶ τὸ ἔργον ἐπιμονὴ καὶ προσκόλλησις τοῦ παιδαγωγοῦ, ἐπειδὴ οὗτος ὑπὸ πληρεστεράς κατέχεται ἰδέας. Οὕτω δὲ ἡ λέξις : «δασκαλος», δηλοῦσα τὴν θαυμαστὴν τοῖς κοινῶς ἐπιμόνον τοῦ παιδαγωγοῦ εἰς τὸ ἔργον του προσκόλλησιν, ἀποτελεῖ τὸν μέγιστον εἰς αὐτὸν ἔπαινον, γελόιαν δὲ ὕβριν εἰς τὸν ἐκστομιζόντα αὐτὴν ὡς

τοιαύτην· ἐπειδὴ οὗτος καταφωράται οὕτω ἀμαθῆς ὢν καὶ γελοῖος. Διότι γελοῖος εἶνε ὁ σοβαρὸς καὶ ἄνευ τινος προθέσεως εἰρωνείας, τοῦ ἐπαινοῦ ὡς ὕβρεως ἐκλαμβανόμενου, ὑβρίζων τινὰ ἀποκαλῶν αὐτὸν «μεγαλοφυᾶ».

Μετὰ δὴ ταῦτα, ὅσοι αἰσθάνεσθε ἑαυτοὺς ὑπὸ τῆς θείας παιδαγωγικῆς ἰδέας κατεχομένους προχωρεῖτε χαίροντες· διότι εἰσθε οἱ ἐκλεκτοί. Τὰ δὲ κοινωνικὰ ἀθύρματα : χειροκροτήματα, στέφανοι, παράσημα, — ἄλλοις ἔστωσαν χαρμονὴ καὶ πλήρωμα τοῦ βίου. Οὐδεὶς φθόνος. Guarda e passa.

ΟΠΟΙΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ

Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς μεταπολιτεύσεως ἢ μετακινήσεως καὶ ἢ παύσεως τῶν ὑπαλλήλων νομίζει τις ὅτι εἶνε παρ' ἡμῖν τὸ σπουδαιότατον καθήκον τῶν ἡμετέρων Κυβερνήσεων. Μετ' ἐνβουσιασμοῦ δὲ καὶ μετὰ φιλοπονίας ἀξίας καλλιτέρας τύχης ἕκαστος νέος Ὑπουργὸς παραδίδεται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς γενικῆς ταύτης ἀρχῆς τῆς διοικήσεως καὶ φιλοτιμεῖται ἐντὸς ὀλίγου χρόνου νὰ ἔχη πάντας τοὺς ὑπαλλήλους τῆς δικαιοδοσίας του εἰς πλήρη ἀναστάσιν. Καὶ ἀκούεις αὐτοὺς δικαιολογουμένους ὅτι εἰς τὰ συνταγματικὰ Κράτη πᾶσα Κυβέρνησις ἔχει τοὺς φίλους τῆς καὶ αὐτοὺς δικαιουται νὰ προτιμᾷ τῶν ἄλλων, μάλιστα δὲ εἰς τὰς κεντρικὰς θέσεις πρέπει νὰ ἔχη ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς. Καὶ ποῖοί τινες νομίζετε ὅτι εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ ἔχοντες τὰ προσόντα τῆς ἰδιαίτερας τῶν κυριῶν ὑπουργῶν καὶ πρωθυπουργῶν ἐμπιστοσύνης; Οἱ διακριθέντες διὰ τὰ συγγράμματά των τὰ σοφά, διὰ τὸ παρελθόν των τὸ ἀγνόη, διὰ τὴν πρὸς τὸν κλάδον των, εἰς ὃν ἀνήκουσιν ἀφοσιώσιν των, ἢ διὰ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν τὸν ἀδαμάντινον; Οὐδὲν τοιοῦτον εἶνε ἀνάγκη νὰ κοσμή τοὺς ἀπολαύοντας τῆς ἰδιαίτερας τῶν κ. Κυβερνητῶν ἐμπιστοσύνης. Διότι οἱ μεγάλοι οὗτοι τοῦ λαοῦ προστάται καὶ ἰθύντορες ἐν μόνον ζητοῦσι, πρὸς ἕνα μόνον ἀποβλέπουσι οἱ μεγάλοι τῶν κεντρικῶν θέσεων ὑπάλληλοι νὰ εἶναι πειθίγια ὄργανα τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ κόμματος, καὶ τὰ ποικιλώνυμα στοιχεῖα πασῶν τῶν τάξεων καὶ παντὸς γένους οἱ ἐμπεινευσμένοι τοῦ ἀρχικοματάρχου λάτρεις καὶ ὑμνηταί. Ἐὰν δὲ συμπέσῃ νὰ ὑπεισέλθῃ ἕτερογενές τι στοιχεῖον ἔχον συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς του ὡς ὑπαλλήλου τοῦ Κράτους καὶ πεπρoικισμένου μὲ ἀρετὴν νὰ συντελέσῃ μετ' αὐταπαρνήσεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τὴν ἀγνήν καὶ εὐσυνειδήτην τοῦ Κράτους, τότε δὲν θὰ βραδύνουν νὰ ἀνακαλύψουν τὸν αὐθάδη ἀνυπότακτον, τὸν ἐπίθουλον τοῦ κόμματος, ἐξυπηρετοῦντα τοὺς σκοποὺς τῶν ἀντιπολιτευομένων, τὸν ὑπονομεύοντα τὴν Κυβέρνησιν καὶ θὰ ἀναγκάσουν αὐτὸν εἰς ὑποταγὴν

ἢ εἰς παραίτησιν. Καὶ διατί οἱ ὑπάλληλοι τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας ἀπαιτοῦσι νὰ εἶνε τῆς ἰδιαίτερας τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ἐμπιστοσύνης. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ ὑπάλληλος πρέπει νὰ εἶναι ἐμπειπιστευμένος ὅλως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ εἰς τὴν συνειδήσιν του, καὶ τοιοῦτος ὑπάλληλος δὲν δύναται ἢ νὰ εἶναι ἀγαπητός εἰς πάντα ὑπουργὸν συναισθανόμενον τὰ ὑψηλὰ καθήκοντα, ἃ τὸ ὕψιστον τοῦτο ἀξίωμα τῆς πολιτείας ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἀναδεικνυομένους ὑπουργούς. Ἄλλ' ἀκριβῶς τοῦτο εἶναι τὸ κάκιστον συστατικὸν τοῦ κεντρικοῦ ὑπαλλήλου. Ἄνθρωπος τῆς ἐμπιστοσύνης θὰ εἴπῃ νὰ ἐκτελῇ εὐλαβῶς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κόμματος προσπαθῶν νὰ συμβιβάζῃ αὐτὰς μὲ τοὺς κειμένους νόμους, ὧν αἱ διατάξεις πρέπει νὰ διαστέλλωνται καὶ νὰ ἐρμηνεύωνται, ὥστε ὅσονδῆποτε ἀλλόκοτος καὶ παράνομος καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀπαιτήσις τοῦ κόμματος, νὰ ἐκτελεῖται συμφῶνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Ἄνθρωπος τῆς ἐμπιστοσύνης λέγεται κατὰ τὴν ἀποδιδόμενὴν εἰς τινὰ τμηματάρχην φράσιν ἐκεῖνος, οὐ τὴν χεῖρα εἰς μεταβολάς, εἰς καταστροφάς κινοῦσιν ἄλλοι, αὐτὸς γινόμενος οὕτω ὄργανον τυφλῶν τῶν φατριαστικῶν τῶν ἄλλων ἀπαιτήσεων. Νομίζομεν ὅτι τὸ κακὸν τοῦτο ἔχει ἀρκετὰ προχωρήσῃ, ὥστε νὰ εἶναι πλέον καιρὸς νὰ παύσῃ. Καὶ εὐχόμεθα νὰ παύσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους, ἀλλὰ πρῶτιστον πάντων εἰς τὸν κλάδον τῶν δημοδιδασκάλων. Ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ ὁ γενικὸς Διευθυντὴς τῶν δημοτ. σχολείων, ὅστις εὐτυχῶς λαμβάνεται ἀείποτε ἐκ τῆς τάξεως τῶν λογίων, ἀπὸ τινος δὲ χρόνου καὶ ἐκ τῶν εἰδικῶς περὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἀσχοληθέντων, ὑπὸ μιᾶς ἰδέας πρέπει νὰ ἐμπνέηται πῶς τὰ σχολεῖα νὰ καταστήσῃ φυτώρια πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρῶτιστος ὅρος πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ καλὴ τῶν δημοδιδασκάλων ποιότης καὶ ἡ διαρκὴς καὶ ἀδιάλειπτος αὐτῶν ἐργασία ἐν τῷ σχολείῳ, πρέπει νὰ ἔχῃ πρὸς ταῦτα συγκεντρωμένην σύμπασαν τὴν προσοχὴν του καὶ οἱ καλοὶ διδάσκαλοι νὰ ἀπολαύσῃ τῆς εὐνοίας καὶ προστασίας τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας. Πρὸς τοῦτο ἀρμόδιος νὰ διαφωτίξῃ τοὺς κ.κ. ὑπουργοὺς τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὧν οἱ πλεῖστοι διὰ πρῶτην ἴσως καὶ τελευταίαν φοράν λαμβάνουσιν ἀφορμὴν, ἀφ' οὗ αἱ περιστάσεις ἀνέδειξαν αὐτοὺς ὑπουργοὺς, νὰ σκεφθῶσι περὶ ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, εἶναι ὁ κ. γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς. Ἐὰν καὶ εἰς τοῦτο μηδὲν οὕτως δύναται νὰ συντελέσῃ, τότε δὲν βλέπω τὸν λόγον διὰ τί εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο νὰ ἀναβιβάζωνται εἰδικοί παιδαγωγικοὶ; τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν τῆς ἀπολύσεως, τῆς μεταθέσεως τῶν δημοδιδασκάλων κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν κ. κ. βουλευτῶν δύναται καὶ ὁ τελευταῖος τοῦ Ὑπουργείου γραφίσκος νὰ ἐκτελέσῃ. Καὶ ὑπὸ τοιούτους ὄρους καθήκον ἔχουν οἱ κ.κ. τμηματάρχαι νὰ παραιτῶνται τὸ ἀξίωμα τοῦτο διασφύζοντες τὴν ὑπόληψιν των καὶ ἀποφεύγοντες αὐτοὶ τοῦλάχιστον

ἐν συνειδήσει νὰ κακουργῶσιν εἰς τὸ πολυτιμότεον. εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους, Μοι φαίνεται ὅτι ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων παρέσυρε καὶ τοὺς κ. γενικοὺς ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων νὰ λησμονήσουν καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὸ ἀξίωμα των καὶ τὴν ἀποστολὴν των καὶ μετεβλήθησαν εἰς τυφλὰ καὶ μωρὰ καὶ ἀσυνεϊδήτα ὄργανα τοῦ πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ πρωτοστατοῦντες μάλιστα εἰς τὴν ἀποκοπὴν τῶν κεφαλῶν τῶν ἀντιπάλων. Τὸ τοιοῦτο οὐ μόνον ἑαυτοὺς ἀτιμάζει καὶ τὴν θείαν ἐπιστήμην, ἧς λέγονται ὅπαδοὶ ἐξευτελίζει εἰς τὰ ὄμματα τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καταστρέφει. Οἱ κ. ὑπουργοὶ ὀχυροῦμενοι ὀπισθεν τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς εἰδικότητος τῶν κ. τμηματάρχων δύναται πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ κόμματος νὰ διαπράξωσι παντὸς εἶδους ἀδικίαν. Κώλυμα δὲ ἡδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἡ φωνὴ τοῦ κ. τμηματάρχου ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων. Ὅταν δὲ καὶ ἡ προστασία αὕτη ἐκλείψῃ, τότε ἀπώλετο τὸ πᾶν. Καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν καὶ θὰ βλέπωμεν τὸν δημοδιδασκαλικὸν κλάδον παραλελυμένον καὶ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος καταργοῦντα κυριολεκτικῶς τὸν χρόνον. Ἄλλ' ὡς νὰ μὴ ἤρκει ὁ φατριασμός, ὁ πόλιτικός, ἐσχάτως προσετέθη καὶ ὁ προσωπικός. Παρατηρήθη ὅτι διδάσκαλοι μαθηταὶ χρηματίσαντες τοῦ ἐν Ἀθήναις διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου, μεθ' οὗ ὁ νῦν τμηματάρχης ἔχει συνεκδόσῃ τὰ πολύκριτα ἀναγνωστικά βιβλία, διὰ λόγους ἀποβλέποντας οὐχὶ τὸ συμφέρον βεβαίως τοῦ σχολείου ἢ διδάσκαλοι αὐτομολήσαντες πρὸς αὐτὸν προσωρῖως διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀρνηθέντες καὶ παυθησάντες αὐτῶν παιδαγωγικὰς καὶ μεθόδους ἀπολαύουσι προστασίας, ἐν ᾧ τούναντιον διδάσκαλοι ἐξοχοὶ, λαμπρύνοντες τὸν διδασκαλικὸν κλάδον διὰ τῶν γνώσεών των καὶ διὰ τοῦ χαρακτῆρός των, ἐὰν δὲν εἶχον καταφυγὴ εἰς πολιτικὰ πρόσωπα πρὸς προστασίαν, διατηροῦνται πεπαυμένοι ἢ ἐξεσπενδονήθησαν εἰς μέρη, ἃ ἐχρησίμευον ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ὡς τόποι ἐξορίας. Νομίζομεν ὅτι πάντα ταῦτα τὰ στοιχεῖα δύναται νὰ ἀποτελέσωσι δεινὸν κατηγορητήριον κατὰ τῶν κ. τμηματάρχων ἐπὶ προδοσίᾳ τοῦ ἀξιώματός των, καὶ νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἐξεγερθεῖσαν φωνὴν τῆς κοινωνίας, διὰ τὴν παρατηρουμένην ταύτην ἀσέθειαν πρὸς τοὺς παιδευτὰς τοῦ ἔθνους. Ἐπιθυμοῦμεν διακαῶς νὰ παύσῃ ἡ τοιαύτη κατάστασις, καὶ νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον. Ἡ κατάστασις τῶν σχολείων πρέπει νὰ διορθωθῇ. Ἐκεῖνος δὲ ὅστις ἤθελε πρὸς τοῦτο κάμῃ πρῶτος τὴν ἀρχήν, πρέπει νὰ θεωρῆται μέγας εὐεργέτης.

